

Analýza účinkov rozhodnutia Súdneho dvora EÚ vo veci Haasová na aktuálnu súdnu prax

Martin Timcsák a Jana Bajtošová

V slovenskej právnej a poisťnej praxi naďalej pretrváva polemika, či právo pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravných nehôd na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch spadá do rozsahu poisťného krytia povinného zmluvného poistenia za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla. Týmto otázkam sme sa venovali už na konci minulého roka,¹ no vzhľadom na ich neutíchajúcu aktuálnosť prinášame ďalší pohľad na túto tému.

- ¹ Žáková, J.: Nemajetková ujma vo vzťahu k povinnému zmluvnému poisteniu zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla. BIATEC, ročník 22, č. 8/2014. Fekete, I.: Náhrada nemajetkovej ujmy a povinné zmluvné poistenie vo svetle rozsudku Súdneho dvora EÚ vo veci Haasová. BIATEC, ročník 22, č. 9/2014.
- ² Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci Haasová C-22/12, bod 18 – 22.
- ³ Pre komplexnosť uvádzame, že rozhodným právom vo veci samej bolo v tomto prípade české právo (v zmysle čl. 3 a 4 Haagskeho dohovoru z roku 1971 a čl. 28 nariadenia Rím II). Keďže sa však prejudiciálna otázka (ako to vyplýva z bodu 36 daného rozhodnutia) netýkala jednorazového odškodnenia v zmysle šiestej časti českého Občianskeho zákonníka, ale ustanovení § 11 a 13 českého Občianskeho zákonníka upravujúcich ochranu osobnosti, ktoré sú totožné s ustanoveniami slovenského Občianskeho zákonníka, toto rozhodnutie je plne použiteľné aj na slovenské právne prostredie.

ROZSUDOK SÚDNEHO DVORA EÚ VO VECI HAASOVÁ

Pred dvoma rokmi zarezonoval nielen medzi odbornou verejnosťou rozsudok druhej komory Súdneho dvora EÚ vo veci C-22/12 – Katarína Haasová proti Rastislavovi Petříkovi a Blanke Holingovej, vydaný dňa 24. 10. 2013 (ďalej len „rozsudok“).

Právna veta rozsudku na prvý pohľad jednoznačne konštatuje, že: „Článok 3 ods. 1 smernice Rady 72/166/EHS z 24. apríla 1972 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú motorovými vozidlami a kontroly plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti (ďalej len „prvá smernica“), článok 1 ods. 1 a 2 druhej smernice Rady 84/5/EHS z 30. decembra 1983 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel, zmenenej a doplnenej smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2005/14/ES z 11. mája 2005 (ďalej len „druhá smernica“), a článok 1 prvý odsek tretej smernice Rady 90/232/EHS zo 14. mája 1990 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel (ďalej len „tretia smernica“) sa majú vykladať v tom zmysle, že povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, ak jej náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v spore vo veci samej.“

Zo skutkového stavu² uvedeného v rozsudku vyplýva, že manžel pani Haasovej, pán Haas, zomrel dňa 7. augusta 2008 pri dopravnej nehode, ktorá sa stala na území Českej republiky a ktorú spôsobil pán Petřík, ktorý viedol osobné motorové vozidlo patriace pani Holingovej. Toto vozidlo zapísané v evidencii na Slovensku, v ktorom sa nachádzal aj pán Haas, sa zrazilo s nákladným autom evidovaným v Českej republike. Pani Haasová sa v čase tejto nehody nachádzala na Slovensku. Rozsud-

kom v trestnej veci bol pán Petřík uznaný vinným a okrem iného mu bola uložená povinnosť nahradiť spôsobenú škodu, a to predovšetkým škodu vo výške 1 057,86 EUR spôsobenú pani Haasovej. Okrem toho pani Haasová s dcérou žalovali pána Petříka a pani Holingovú o náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej stratou manžela, resp. otca na základe § 13 ods. 2 a 3 zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v platnom znení. Rozsudkom prvostupňového súdu boli pán Petřík a pani Holingová zaviazaní zaplatiť pani Haasovej sumu 15 000 EUR ako náhradu uvedenej ujmy. Všetci účastníci konania sa proti tomuto rozsudku odvolali na Krajský súd v Prešove.³

V predmetnom prípade bola poisťovňa, s ktorou mala pani Holingová uzatvorenú zmluvu o povinnom zmluvnom poistení, na podnet vnútroštátneho súdu vyzvaná na vstup do konania ako vedľajší účastník. Táto poisťovňa má však logicky právny záujem na konaní ako vedľajší účastník iba vtedy, ak je uplatnený nárok krytý povinným poistením zodpovednosti za škodu.

Krajský súd v Prešove mal za to, že v rámci náhrady škody na zdraví sa nahrádza aj náhrada za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia. Stále však ostávalo sporné, či pod pojem škoda na zdraví v zmysle ustanovenia § 4 ods. 2 písm. a) zákona č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o PZP“) je možné subsumovať aj náhradu nemajetkovej ujmy za zásah do osobnostných práv poškodených osôb v zmysle ustanovenia § 13 Občianskeho zákonníka.

Na základe toho položil Krajský súd v Prešove Súdnemu dvoru EÚ prejudiciálnu otázku, ktorou sa domáhal odpovede na to, či sa má článok 1 ods. 1 tretej smernice a článok 3 ods. 1 prvej smernice vykladať tak, že mu odporuje vnútroštátna právna úprava, akou je právna úprava vyplývajúca z § 4 zákona o PZP, podľa ktorej zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla nepokrýva nemajetkovú ujmu vyjadrenú v peňažnej forme, spôsobenú pozostalým po

obetiach dopravnej nehody pri prevádzke motorového vozidla.

V zmysle čl. 3 ods. 1 prvej smernice prijíma každý členský štát v súlade s článkom 4 všetky primerané opatrenia, aby zabezpečil, že zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou vozidiel obvykle sa nachádzajúcich na jeho území je pokrytá poistením. V zmysle čl. 1 ods. 2 prvej smernice sa poškodeným rozumie akákoľvek osoba oprávnená na náhradu, pokiaľ ide o akúkoľvek škodu spôsobenú motorovými vozidlami. Podľa čl. 1 ods. 1 druhej smernice „poistenie uvedené v čl. 3 ods. 1 smernice 72/166/EHS povinne pokrýva škodu na majetku, ako aj ujmy na zdraví“⁴.

Vzhľadom na skutočnosť, že povinný rozsah poistného krytia zodpovednosti za škodu pri prevádzkovaní motorových vozidiel musel v členských štátoch EÚ zodpovedať čl. 1 ods. 1 druhej smernice⁵, kľúčovým pre rozhodnutie Súdneho dvora EÚ bolo posúdenie pojmu „ujma na zdraví“, obsiahnutého v zmysle čl. 1 ods. 1 druhej smernice, a to v tom zmysle, či zahŕňal aj nárok pozostalých po obetiach dopravných nehôd na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.

V tejto súvislosti Súdny dvor EÚ poukázal v bode 49 rozsudku na skutočnosť, že rôzne jazykové verzie článku 1 ods. 1 druhej smernice v podstate používajú pojem „ujma na zdraví“, ako aj pojem „osobná ujma“⁶. Podľa ustálenej judikatúry sa ustanovenia práva Únie majú vykladať a uplatňovať jednotne na základe znení vypracovaných vo všetkých jazykoch Únie. V prípade rozporu medzi rôznymi jazykovými verziami textu práva Únie sa má predmetné ustanovenie vykladať podľa všeobecnej štruktúry a účelu právneho predpisu, ktorého je súčasťou (bod 48 rozsudku ako aj rozsudok z 8. decembra 2005, Jyske Finans, C-280/04, Zb. s. I-10683, bod 31 a citovaná judikatúra). Súd sa preto sústreďoval na štruktúru a účel týchto ustanovení a smernice. V tejto súvislosti uviedol, že tieto pojmy dopĺňajú pojem „škoda na majetku“, a pripomenul, že uvedené ustanovenia a smernica sa snažia najmä o posilnenie ochrany obetí. Za týchto okolností bolo treba podľa súdu uplatniť extenzívny výklad uvedených pojmov, ktorý je uvedený v bode 47 rozsudku. Uvedený extenzívny výklad spočíva v tom, že vzhľadom na odlišnosť medzi rôznymi jazykovými verziami článku 1 ods. 1 druhej smernice a článku 1 prvého odseku tretej smernice, ako aj na cieľ, ktorý tri uvedené smernice chránia, treba uviesť, že pod pojem ujma na zdraví patrí akákoľvek ujma, ak jej náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v danom spore, ktorá bola spôsobená zásahom do osobnej integrity, čo zahŕňa tak fyzickú, ako aj psychickú traumu. V dôsledku toho medzi škody, ktoré sa musia nahradiť v súlade s prvou, druhou a treťou smernicou, patrí aj nemajetková ujma, ktorej náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v danom spore (bod 50 rozsudku).

Pokiaľ ide o okruh aktívne legitimovaných osôb na uplatnenie nároku na náhradu nemajetkovej

ujmy, Súdny dvor EÚ konštatoval, že z článku 1 bodu 2 v spojení s článkom 3 ods. 1 prvou vetou prvej smernice vyplýva, že ochrana, ktorá musí byť zaručená podľa tejto smernice, platí pre akúkoľvek osobu, ktorá je podľa vnútroštátneho práva zodpovednosti za škodu oprávnená na náhradu škody spôsobenej motorovými vozidlami (bod 51 rozsudku).

Súdny dvor sa v závere rozsudku tiež zaoberal rozdielnosťou právnych inštitútov ochrany osobnosti (a v jej rámci aj náhrady nemajetkovej ujmy) a náhrady škody. Dospel pritom k záveru, že zodpovednosť poisteného, ktorá podľa vnútroštátneho súdu v tomto prípade vyplýva z § 11 a 13 českého Občianskeho zákonníka, vznikla na základe dopravnej nehody a mala občianskoprávnu povahu. Podľa Súdneho dvora EÚ nič nenásvedčuje, že na túto zodpovednosť sa nevzťahuje vnútroštátne hmotné právo zodpovednosti za škodu, na ktoré odkazujú uvedené smernice.

Na základe týchto úvah dospel Súdny dvor EÚ k výrokovej časti rozsudku, tak ako sme ho citovali vyššie.

Súdny dvor EÚ pritom v rozsudku nevyložil, či v rámci posudzovanej vnútroštátnej právnej úpravy poistného krytia povinného zmluvného poistenia (ďalej len „PZP“) je zahrnutá aj náhrada nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode alebo nie. Súdny dvor EÚ preto ani nijakým spôsobom nespochybnil závery doterajšej slovenskej či českej judikatúry, aplikujúcej vnútroštátne právo, v zmysle ktorých takáto náhrada nemajetkovej ujmy nespadá do PZP. Súdny dvor EÚ iba uviedol, ako by úprava tejto otázky mala vo vnútroštátnom práve v súlade s komunitárnou úpravou vyzeráť.

Keďže slovenské právo náhradu nemajetkovej ujmy blízkych osôb obetí usmrtených pri dopravnej nehode nezahŕňa do PZP, je vzhľadom na závery rozsudku (analogicky aplikovateľné aj na slovenskú právnu úpravu) potrebné zamyslieť sa nad tým, či ho zahŕňať malo. Ak ho malo zahŕňať, treba následne vyhodnotiť, či a aké dôsledky plynú z rozsudku vo vzťahu k ustáleniu rozsahu PZP uplatniteľného pri tragických dopravných nehodách, ku ktorým došlo, resp. dôjde za existujúcej vnútroštátnej právnej úpravy.

ALTERNATÍVNE INTERPRETÁCIE ROZSUDKU A ICH DOPAD NA SÚDNU PRAX

Z právnej vety rozsudku vyplýva, že ak náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode upravuje na základe zodpovednosti poisteného za škodu vnútroštátne právo uplatniteľné v spore vo veci samej, má povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla pokrývať aj takúto náhradu.

Slovenské právo upravuje náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode v § 13 Občianskeho zákonníka v rámci práva na ochranu osobnosti. Ustanovenie tohto paragrafu však neupravuje zodpovednosť (poisteného) za škodu. Tá je vo vše-

4 Anglické znenie citovaného článku: „The insurance referred to in Article 3 (1) of Directive 72/166/EEC shall cover compulsorily both damage to property and personal injuries.“

5 V súčasnosti platí smernica 2009/103/ES o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel a o kontrole plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti.

6 Napr. čl. 1 ods. 1 anglického znenia druhej smernice – poznámka pod čiarou č. 3.

- 7 Pozri Fekete, I.: *Občiansky zákonník – Veľký komentár*, 1 diel. Bratislava: Eurokodex, 2011, s. 1178.
- 8 Pozri napr.: Fekete, I.: *Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých pri smrtelnej dopravnej nehode*, *Poistné rozhľady* 3/2014, str. 1 až 3.
- 9 Karas, V. – Králik, A.: *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. BECK, 1. vydanie, 2012, s. 170.
- 10 Autori článku svoju pozornosť venujú súdnemu konaniu a abstrahujú od účinku smerníc v administratívnom konaní.
- 11 Siman, M., Slašťan, M., Ivanová-Žiláková, D.: *Primárne právo Európskej únie*. Bratislava: 2. vydanie, 2006, s. 53.
- 12 Napr. Ratti 148/78, Faccini Dori C-91/92, Becker 8/81, SACE 33/70.
- 13 Napr. Kolpinghuis Nijmegen 80/86.
- 14 Marshall 152/84, zo dňa 26.2.1986, Zb. str. 723, bod 48, rovnako aj Faccini Dori C-91/92, zo dňa 14.7.1994, Zb. s. I-13325, bod 20, Kolpinghuis Nijmegen 80/86.

obecnosti upravená v § 415 a nasl. Občianskeho zákonníka, čo platí aj v prípadoch neoprávnených zásahov do osobnostných práv (§ 16 Občianskeho zákonníka). Slovenské právo pritom zároveň v rámci zodpovednosti poisteného za škodu obsahuje úpravu náhrady nemajetkovej ujmy, a to v rámci nárokov na bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia.⁷ S podobnou argumentáciou sa možno stretnúť aj v odbornej literatúre.⁸

Vzhľadom na právnu vetu rozsudku možno dôvodit', že keďže slovenské právo neupravuje náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode v rámci úpravy zodpovednosti poisteného za škodu, nie je potrebné, aby bol tento nárok v zmysle rozsudku zahrnutý v poistnom krytí PZP.

Na druhej strane s ohľadom na odôvodnenie rozsudku prichádza do úvahy aj taký výklad, že pri posudzovaní potreby zahrnutia tohto nároku do poistného krytia PZP nie je rozhodujúce, či je tento nárok vo vnútroštátnom práve upravený formálne, v rámci zodpovednosti poisteného za škodu, ale predovšetkým to, či hmotné právo takýto nárok (bez ohľadu na to či je formálne zahrnutý v rámci úpravy zodpovednosti za škodu) priznáva. Keďže slovenské právo takýto nárok priznáva, pri tomto možnom výklade rozsudku by potreba zahrnúť náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode do poistného krytia PZP nepochybne existovala.

Je zrejmé, že z rozsudku vyplývajú dva možné (protikladné) výklady týkajúce sa potreby zahrnutia náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode do poistného krytia PZP. Odborná (poistno-právna) verejnosť sa nezhoduje v otázke, ktorý z týchto pohľadov je správny. Ak nedôjde k zmene právnej úpravy zákona o povinnom zmluvnom poistení, bude uvedenú interpretačnú otázku zrejme posudzovať judikatúra.

Ak sa prikloní k prvej z uvedených možností, nebude následne riešiť otázku, či vzhľadom na komunitárne právo podlieha tento nárok poistnému krytiu PZP a prípadné žaloby voči poisťovňam zamietne (zachová sa teda doterajší stav vyplývajúci z judikatúry Najvyššieho súdu SR).

Ak by naopak prevládala interpretácia rozsudku, že do PZP malo byť zahrnuté aj právo na náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, je potrebné vyhodnotiť, či na základe výkladu smerníc (v zmysle rozsudku) je možné považovať predmetnú náhradu nemajetkovej ujmy za krytú v rámci existujúceho legislatívneho rámca PZP. A práve týmito okolnosťami sa budeme zaoberať v ďalšej časti príspevku.

APLIKÁCIA SMERNÍC

Ak teda budeme vychádzať z predpokladu, že náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb po obeti dopravnej nehody mala byť zahrnutá do PZP, je zrejmé, že transpozícia dotknutých smerníc nebola vykonaná riadne.

Niet pritom pochyb, že smernica ako akt komunitárneho práva je adresovaná výlučne členským štátom, nezaväzuje a nezakladá priamo práva a povinnosti fyzickým a právnickým osobám a vyžaduje si transpozíciu do vnútroštátneho právneho poriadku formou právneho aktu členského štátu, pričom výber formy a právnej sily aktu implementácie je ponechaný na členský štát.⁹

V prípade nezaistenia riadnej a včasnej transpozície smernice do vnútroštátneho právneho poriadku prichádza do úvahy priznanie právneho účinku smernici priamo v rámci sporu pred vnútroštátnym súdom.¹⁰ V zásade sa rozlišujú dva druhy účinku, resp. aplikácie smerníc, a to priamy účinok, na základe ktorého vznikajú subjektom práva konkrétne práva a povinnosti, a nepriamy účinok, ktorý spočíva v možnosti účastníka žiadať, aby v konkrétnom prípade súd uplatnil tzv. eurokonformný výklad vnútroštátneho práva v súlade s ustanoveniami a cieľmi smernice.¹¹

1. Priamy účinok smerníc

Judikatúra Súdneho dvora EÚ postupne vykryštalizovala podmienky, za splnenia ktorých sa možno domáhať priameho účinku smernice, a to:

- márne uplynutie lehoty na transpozíciu smernice,
- žiadna alebo nesprávna implementácia (transponovaná neskoro, nesprávne alebo neúplne),
- dostatočná jasnosť smernice, tak aby umožnila bezprostrednú aplikáciu,
- nepodmienený vznik práva vyplývajúceho zo smernice, ktorý si na vyvolanie právnych účinkov nevyžaduje prijatie ďalšieho právneho aktu,
- priamy účinok nesmie založiť povinnosti jednotlivcom, a to tak fyzickej, ako aj právnickej osobe.

Súdny dvor EÚ opakovane priznáva možnosť dovolávať sa priameho účinku smerníc pred vnútroštátnym súdom vo vzťahu k štátnemu orgánu v prípade, keď štát smernicu neimplementuje riadnym spôsobom alebo ju neimplementuje vôbec. Ak členský štát nesplní svoju povinnosť vyplývajúcu zo smernice, nemôže byť uprené právo jednotlivca dovolávať sa v tomto prípade priamo tejto smernice, ak ide o jeho vzťah k členskému štátu.¹² Keďže však v prípade poisťovní a náhrady nemajetkovej ujmy nejde o takýto vertikálny priamy účinok smerníc a ani o obrátený vertikálny priamy účinok, ktorý je naopak nepripustný,¹³ budeme sa ďalej venovať otázke horizontálneho účinku, teda účinku, ktorý by umožnil dovolávať sa práva vyplývajúceho z komunitárneho práva (smernice) medzi jednotlivcami navzájom.

Touto otázkou sa Súdny dvor zaoberal v zásadnom rozhodnutí Marshall 152/84, v ktorom judikoval, že: „*smernica nemôže priamo zakladať práva a povinnosti jednotlivcom a ustanovení smerníc sa nemôže dovolávať jednotlivec v spore proti jednotlivcovi.*“¹⁴ Ide pritom o stabilizovanú rozhodovaciu prax Súdneho dvora EÚ, čo potvrdzuje aj nasledujúca právna veta: „*z ustálenej judikatúry vyplýva, že*

smernica nemôže zakladať povinnosti jednotlivcovi, takže sa na smernicu ako takú voči nemu nemožno odvolávať. Z toho vyplýva, že sa nemôže, hoci aj jasne, presne a bezpodmienečne ustanovenie smernice zaručujúce jednotlivcovi práva alebo ukladajúce povinnosti, ako také použiť v rámci sporu, v ktorom stoja proti sebe výhradne jednotlivci.¹⁵

Aj keď na otázku priameho účinku smerníc v horizontálnych vzťahoch existujú výnimočne aj opačné rozhodnutia Súdneho dvora EÚ, odborná verejnosť takýto postup zväčša striktnie odmieta. Nemožno od jednotlivca spravodlivo požadovať, aby sa riadil podľa smernice, ktorá bola nesprávne alebo neskoro implementovaná do vnútroštátneho právneho poriadku. Takýto postup by zároveň znížil motiváciu členských štátov implementovať smernicu riadne a včas.¹⁶ Prípustný je iba horizontálny účinok takých smerníc, resp. takých jej častí, ktoré nepredvídajú vznik práv či povinností jednotlivcov.¹⁷

S uvedenými rozhodnutiami Súdneho dvora EÚ, ako aj so súvisiacimi právnymi názormi sa stožňujeme.

Je pritom zrejme, že otázka zahrnutia práva pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravných nehôd na náhradu nemajetkovej ujmy do PZP sa týka práv a povinností súkromných subjektov (poistníkov, poistených, poškodených a poistovní) v právnom vzťahu povinného zmluvného poistenia. Zastávame preto názor, že priamy účinok čl. 1 ods. 1 druhej smernice, resp. čl. 3 štvrtý pododsek smernice 2009/103/ES o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel a o kontrole plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti, ktorá nahradila prvú smernicu, druhú smernicu a tretiu smernicu (ďalej len „nová smernica“),¹⁸ na úpravu PZP je vylúčený. Prípadné návrhy pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravnej nehody na priamu aplikáciu dotknutých smerníc (na účely zahrnutia nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy do PZP) by preto mali súdy odmietať.

2. Nepriamy účinok smerníc

Bez ohľadu na to, či je smernici v konkrétnom prípade priznaný priamy účinok, účastník súdneho konania môže žiadať, aby sa prihliadalo na nepriamy účinok smerníc, t. j. aby sa vnútroštátne právo vykladalo eurokonformne.¹⁹

Európsky súladný výklad má však svoje hranice, ktoré boli postupne vymedzované rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora.

Súdny dvor EÚ pritom stanovil, že „zásada konformného výkladu nemôže slúžiť ako základ pre výklad *contra legem* vnútroštátneho práva, pričom je tiež obmedzený všeobecnými právnymi zásadami, akými sú predovšetkým zásada právnej istoty a zákaz retroaktivity²⁰, resp. „povinnosť konformného výkladu sa týka všetkých ustanovení vnútroštátneho práva, ale nie neobmedzene, je obmedzená všeobecnými zásadami práva, najmä právnou istotou a zákazom retroaktivity, a nemôže slúžiť ako základ pre výklad *contra legem* vnútroštátneho práva.“²¹ Okrem toho Súdny dvor EÚ dospel pri určovaní

hraníc eurokonformného výkladu pri interpretácii smerníc k záveru, že výklad nesmie znamenať novelizáciu konkrétneho národného predpisu. Ďalej uviedol, že: „Ustanovenia smernice nemôžu byť považované za bezpodmienečné, to znamená, že smernica ako taká nemôže zakladať záväzky a povinnosti súkromným osobám, a rovnako sa na smernicu nemôžu odvolávať iné osoby pred vnútroštátnym súdom v prípade, ak by tým mohli byť poškodené práva súkromného subjektu.“²²

„Pokiaľ ide o zákaz eurokonformného výkladu *contra legem*, konkrétne príklady z judikatúry, ako túto požiadavku aplikovať, dlho chýbali. Predpokladalo sa, že táto požiadavka bráni tomu, aby bol vnútroštátny súd nútený vykladať vnútroštátne právo v rozpore s jeho výslovným znením.“²³ Okrem toho citovaní autori svoju úvahu zakončujú tým, že aj výklad, ktorý by nebol v jednotlivom prípade podľa Súdneho dvora *contra legem*, môže porušovať inú všeobecnú právnu zásadu, ktorú by mal vnútroštátny súd rešpektovať.

Eurokonformný výklad má teda svoje limity, pričom jedným zo zásadných obmedzení je princíp právnej istoty, ktorý musí byť dodržaný aj v prípade eurokonformného výkladu. Poukazujeme pritom na autorov Bobek, Bříza, Komárek²⁴, podľa ktorých by odvolanie sa na princíp právnej istoty malo umožniť vnútroštátnym súdom, aby neboli nútené k výkladu vnútroštátneho práva, ktorý ide nad rámec toho, čo môže jednotlivec legitímne očakávať. Treba pamätať najmä na to, že obmedzenie uplatnenia priameho účinku voči jednotlivcovi bolo významnou mierou motivované práve princípom právnej istoty. Bolo by preto absurdné, aby sa tieto obmedzenia obchádzali prostredníctvom nepriameho účinku. Napriek tomu, že nepriamy účinok môže zísť ďalej ako účinok priamy (čo sa týka účinkov na jednotlivca), právne zásady na čele so zásadou právnej istoty musia byť plne rešpektované. Preto je nevyhnutné zabrániť tendenciám k napínaniu súladného výkladu za hranice, ktoré je možné z hľadiska právnej istoty ešte považovať za legitímne.

Podľa nášho názoru existujúca slovenská právna úprava definuje rozsah poistného krytia PZP tak, že doň nezahŕňa nemajetkovú ujmu za zásah do osobnostných práv pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravnej nehody. Tento záver potvrdil okrem súdov nižších stupňov aj Najvyšší súd SR.²⁵ Napokon z neho vychádzala aj vláda SR vo svojom stanovisku adresovanom Súdnemu dvoru EÚ v posudzovanej veci.²⁶

S ohľadom na úplne odlišnú koncepciu úpravy práva na náhradu škody v porovnaní s právom na ochranu osobnosti (do ktorého spadá aj náhrada nemajetkovej ujmy spôsobená usmrtením), na ktorú poukázal Najvyšší súd SR v uznesení zo dňa 20. 4. 2011, sp. zn.: 4 Cdo 168/2009, zastávame názor, že prípadný eurokonformný výklad pojmu „škoda na zdraví“ podľa § 4 ods. 2 písm. a) zákona o PZP v tom zmysle, že by mal zahŕňať aj náhradu nemajetkovej ujmy blízkych osôb obeť dopravnej nehody, by bol v rozpore so slovenským právom (*contra legem*), a preto by nemal byť prípustný.

- 15 Pozri rozsudok Súdneho dvora ES zo dňa 16. júla 2009 vo veci *Mono Car Styling SA, v likvidácii proti Dervis Odemis a i.* (C – 12/08) bod 59 a následne tiež rozsudok z 5. októbra 2004, Pfeiffer a i., C-397/01 až C-403/01, Zb. s. I-8835, body 108 a 109).
- 16 Karas, V. – Králik, A.: *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. BECK, 1. vydanie, 2012, s. 176.
- 17 Král, R.: *Přímý účinek směrnice ES a jeho současné meze*. IN: *Jurisprudence* 6/2007, s. 3-9.
- 18 *V zmysle ich výkladu podľa rozsudku, podľa ktorého by do rozsahu PZP spadali tzv. osobné ujmy, a teda aj právo pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravných nehôd na náhradu nemajetkovej ujmy.*
- 19 *Napr. rozhodnutia Súdneho dvora EÚ Von Colson a Kamann 14/83, Pfeiffer C-397/01, Adeneler C-212/04.*
- 20 *Napr. Pupino C-105/03 zo dňa 16.6.2005, Zb. s. I-5285, body 44 – 47, 44 a Adeneler C-212/04, bod 110.*
- 21 *Rozsudok Súdneho dvora ES zo dňa 16. júla 2009 vo veci Mono Car Styling SA, v likvidácii proti Dervis Odemis a i.* (C – 12/08) bod. 61.
- 22 *Ardaco C-168/95.*
- 23 Bobek, M., Bříza, P., Komárek, J.: *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, vydání 1., 2011, s. 166.
- 24 *Tamtiež s. 176.*
- 25 *Sp. zn.: 4 Cdo 168/2009 zo dňa 20.4.2011 a sp. zn. 4 Cdo 139/2011 zo dňa 30. 10. 2012.*
- 26 *Bod 57 rozsudku druhej komory Súdneho dvora EÚ vo veci C-22/12 vo veci Katarína Haasová proti Rastislavovi Petříkovi a Blanka Holingovej zo dňa 24.10.2013.*

27 Závery v tomto odseku sa pritom podľa nášho názoru budú primerane vzťahovať aj na dopravné nehody, ku ktorým dôjde v čase trvania právnych vzťahov PZP, ktoré vznikli po zverejnení rozsudku. Pre určenie rozsahu dojednaného PZP je totiž aj z hľadiska právnej istoty rozhodujúca existujúca právna úprava zákona o PZP. Okrem toho na zmenu praxe poisťovní pri dojednaní PZP je potrebný určitý čas, ktorý by mala poskytnúť prípadná novela zákona o PZP.

Vzhľadom na dopravné nehody, ku ktorým došlo v čase trvania právnych vzťahov PZP, ktoré vznikli pred zverejnením rozsudku,²⁷ treba uviesť, že poisťovne spoliehajúce sa na rozsah PZP definovaný v § 4 ods. 2 zákona o PZP, na jeho súlad s komunitárnou právnou úpravou (a teda aj so znením čl. 1 ods. 1 druhej smernice, resp. v súčasnosti čl. 3 štvrtý pododsek novej smernice), ako aj na existujúcu judikatúru vychádzali pri kalkulácii cien PZP (teda pri stanovení poistného v rámci uzatvárania poistných zmlúv) z toho, že v jeho rozsahu nie je zahrnutá náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravnej nehody. Nemohli pritom predvídať, že tento ich predpoklad nebol správny, a to v konečnom dôsledku iba preto, že čl. 1 ods. 1 druhej smernice, (resp. v súčasnosti čl. 3 štvrtý pododsek novej smernice) má rozdielne znenie rôznych jazykových mutácií pri vymedzení okruhu nárokov, ktoré majú podliehať povinnému poisteniu zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel (pričom práve slovenské znenie obsahovalo pojem „ujma na zdraví“, z ktorého nevyplýva, že by v ňom boli obsiahnuté aj nároky na náhradu nemajetkovej ujmy v dôsledku zásahu do osobnostných práv).

Eurokonformný výklad zákona o PZP v zmysle rozsudku, smerujúci k zahrnutiu náhrady nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravnej nehody do PZP, by podľa nášho názoru odporoval princípom právnej istoty, pričom by zároveň aj retroaktívne zasahoval do existujúcich vzťahov povinného zmluvného poistenia, čo by odporovalo princípom právneho štátu garantovaným v čl. 1 ods. 1 Ústavy SR. Dôsledkom porušenia týchto zásad by pritom bola faktická novelizácia zákona o PZP, ktorá by poškodzovala poisťovne ako subjekty súkromného práva. Viedla by totiž k tomu, že poisťovne by museli poškodeným uhrádzať poistné plnenie (náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch) bez toho, aby takéto plnenie bolo pokryté legitímne dojednaným poistným (na základe platnej právnej úpravy) v poistných zmluvách s poisťníkmi. Eurokonformný výklad zákona o PZP by bol preto neprípustný aj v prípade, ak by nebol *contra legem*.

Zastávame teda názor, že k zahrnutiu práva pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravných nehôd na náhradu nemajetkovej ujmy do existujúceho rámca PZP nemožno dospieť ani eurokonformným výkladom zákona o PZP (nepriamym účinkom smerníc). Na prípadné návrhy pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravnej nehody na nepriamu aplikáciu dotknutých smerníc (zahrnutie nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy do PZP) by preto súdy nemali prihliadať.

ZHRNUTIE DOSAHU ROZSUDKU NA SÚDNU PRAX

Z rozsudku jasne vyplýva, že povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, ak jej

náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v spore vo veci samej.

Súdny dvor EÚ v rozsudku (v súlade so svojimi právomocami) nevyložil, či v rámci posudzovanej českej (a teda z hľadiska analógie aj slovenskej) právnej úpravy je alebo nie je v poistnom krytí PZP zahrnutá aj náhrada nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode. Súdny dvor EÚ iba uviedol, ako by úprava tejto otázky mala vo vnútroštátnom práve v súlade s komunitárnym právom vyzerať.

Rozsudok teda nič nemení na tom, že náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch za zásah do osobnostných práv spôsobených stratou blízkej osoby následkom dopravnej nehody v zmysle ustanovenia § 13 Občianskeho zákonníka nie je súčasťou poistného krytia PZP v zmysle platnej a účinnej právnej úpravy (§ 4 ods. 2 zákona o PZP).

Keďže slovenské právo neupravuje nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v rámci zodpovednosti poisteného za škodu, je medzi odbornou verejnosťou sporné, či závery rozsudku vyžadujú zahrnutie náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode do rozsahu poistného krytia PZP, alebo nie.

Ak by aj z rozsudku vyplývala potreba zahrnutia náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode do rozsahu poistného krytia PZP, bolo by z rozsudku zrejmé, že Slovenská republika neprebrala relevantné smernice (najmä druhú smernicu) v súlade s ich cieľmi a účelom. Nedostatky pri transpozícii smerníc (konkrétne čl. 1 ods. 1 druhej smernice) však nemôžu pôsobiť v neprospech fyzickej alebo právnickej osoby (a teda ani poisťovní) spoliehajúcej sa na záväznosť platných a účinných noriem vnútroštátneho právneho poriadku. Nie je ich preto možné aplikovať priamo. Zároveň nie je možné uplatniť ani eurokonformný výklad, pretože takáto interpretácia by odporovala vnútroštátnej právnej úprave, princípu právnej istoty, zákazu retroaktivity, pričom by tiež poškodzovala poisťovne ako subjekty súkromného práva.

Vzhľadom na uvedené by preto súdy nemali akceptovať poisťovne ako pasívne legitimované subjekty v konaniach, v ktorých si pozostalí po obetiach dopravnej nehody uplatňujú voči nim nároky na náhradu nemajetkovej ujmy v zmysle § 13 Občianskeho zákonníka, keďže tieto nároky nie sú zahrnuté do poistného krytia PZP. Súdy by mali takto postupovať, až kým nebude posudzovať škodové udalosti (dopravné nehody), ktoré nastanú za účinnosti takého znenia zákona o PZP, v ktorom bude náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých po obetiach dopravných nehôd zahrnutá do PZP.

DE LEGE FERENDA

Bez ohľadu na budúci vývoj judikatúry súdov (ktorý nemožno úplne predvídať) k spornosti výkladu rozsudku, resp. k aplikateľnosti európskeho práva zastávame názor, že rozsudok by mal smerovať

28 Pripustil to aj Súdny dvor EÚ v rozsudku vo veci C-371/12 zo dňa 23.1.2014.

k zmene zákona o PZP. Novelizáciou tohto zákona by sa mala do PZP zahrnúť aj náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb po obetiach dopravných nehôd, s čím by bol pochopiteľne spojený aj nárast poistného PZP. Samozrejme, bolo by pritom vhodné, aby takáto úprava obsahovala presné pravidlá (napr. z hľadiska výšky nárokov a ich obmedzenia pri PZP,²⁸ podmienok jeho priznania), keďže zotrvanie na veľmi strohej úprave § 13 ods. 2 a 3 Občianskeho zákonníka by poisťovňam výrazne komplikovalo kalkuláciu výšky poistného. Takáto zmena zákona o PZP by pritom neposilnila iba právnu istotu poisťovní, ale aj samotných pozostalých obetí dopravných nehôd. Ľuďom v takejto ťažkej životnej situácii môže totiž zmenená právna úprava uľahčiť situáciu aspoň tým, že im bude zrejmy pasívne legitimovaný subjekt (poisťovňa),

u ktorého bude možné legitímne očakávať vyplatenie náhrady nemajetkovej ujmy. Reálne vymożenie takéhoto plnenia teda nebude závislé od faktických majetkových pomerov vinníka dopravnej nehody či majiteľa vozidla, ako to bolo doteraz.

Legislatíva by pritom mala pokryť aj prechodné obdobie tak, že nároky na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch pozostalých po obetiach dopravných nehôd by v škodových udalostiach, ku ktorým by došlo pred nadobudnutím účinnosti novely zákona o PZP, mal pokrývať štát (napr. prostredníctvom Slovenskej kancelárie poisťovateľov, ktorej by na to poskytol prostriedky). Štát je totiž zodpovedný za nedokonalú právnu úpravu tejto oblasti a teda aj za právny chaos, ktorý v nej panuje a ktorý tak podkopáva právnu istotu všetkých dotknutých subjektov.

Prečo je potrebné reformovať náš dôchodkový systém?

Jozefína Žáková a Miroslav Čamek
Slovenská asociácia poisťovní

Potreba presadenia komplexnej reformy dôchodkového systému na Slovensku vyplýva z viacerých faktorov. Z nich najdôležitejšie sú demografické a technické. Demografickým sa na tomto mieste venovať nebudeme, keďže informácie tohto druhu sú dostupné na mnohých miestach, napr. aj na webových stránkach Infostat. Na tomto mieste sa pokúsime o stručnú analýzu principiálneho nastavenia dôchodkových systémov v Európe a u nás, a o kritický pohľad na stav reforiem v dôchodkovom systéme.

ŠTRUKTÚRA DŮCHODKOVÝCH SYSTÉMOV V EÚ

V roku 2012 vydala Európska komisia Bielu knihu o udržateľných a adekvátnych dôchodkoch, z ktorej je zjavné, že jednotlivé členské štáty EÚ majú výrazne odlišné systémy dôchodkového zabezpečenia, avšak problémy súvisiace s demografickou krízou sa týkajú každej z nich (aj keď v rôznej miere). Jednoznačným odporúčaním Bielej knihy je orientovať sa v budúcnosti na súkromné dôchodkové schémy. Napriek odlišnostiam jednotlivých systémov, je možné definovať základnú štruktúru, ktorá je v každej krajine podobná. Tá pozostáva z troch základných pilierov:

Prvý pilier: zahŕňa štátny systém (obvykle priebežný, *pay as you go*), z ktorého sa vyplácajú dôchodky dnešným dôchodcom z príspevkov dnešných pracujúcich s prísľubom, že keď dosiahnu dôchodkový vek, budú sa im vyplácať dôchodky z peňazí budúcich pracujúcich, a štátom organizovaný systém súkromných dôchodkových fondov, ktoré vyplácajú dôchodky iba z peňazí, ktoré si dôchodca nasporil počas aktívneho života – tento systém sa nazýva prvý pilier bis (first pillar bis – u nás známy ako druhý pilier).

Druhý pilier: ide o zamestnávateľom organizované penzijné schémy (ZPS) s individuálnymi účtami, na ktorých sa akumuluje kapitál, z ktorého sa bude konkrétnej osobe vyplácať v budúcnosti dôchodok. Schému riadi buď priamo zamestnávateľ, alebo jej manažment outsourcuje súkromného správcu (asset management). Spoločnosti pôsobiace v tejto sfére sú v Európe regulované tzv. smernicou IORP, ktorá má nižšie požiadavky na kapitál podľa Solventnosti I, a je otázne, či sa to v blízkej budúcnosti zmení tak, aby sa prísnosť regulácie vyrovnala s prísnejšou smernicou Solventnosť II, ktorou sú viazané poisťovne.

Hlavné črty tohto systému v Európe:

- Príspevky spravuje zamestnávateľ v rámci svojho hospodárenia, alebo ich presúva do osobitných inštitúcií (penzijný fond, poisťovňa, podielový fond atď.), prípadne schému zabezpečuje prostredníctvom hromadných alebo individuálnych poisťných zmlúv.
- Výplata: doživotný dôchodok (anuita), dočasný dôchodok (programový výber), jednorazová platba, prípadne mix týchto možností.
- Úloha poisťovní v zamestnávateľom organizovaných penzijných fondoch je buď priama (vy-